

Over hazen en pensejagers

Johan Ballegeer

1. Dolf en Zjiel

Dolf zat op zijn knieën in het varkenshok. Zjiel zat naast hem op een omgekeerde varkenstrog. Dolf klopte met uiterste precisie een lichtbak van eigen vinding en ontwerp ineen. Het was een houten bakje van dertig op dertig met bovenaan een deksel en vooraan een vergrootglas uit een koetslantaarn. Binnen het bakje zat een carbidlamp. Samen met de spiegel achterin moest zijn creatie een lichtstraal van wel dertig meter geven. Bovenaan had Dolf er ook nog twee beugels op gemonteerd zodat ze de lamp zonder wiebelen tussen hen in konden dragen.

Toen hij de lichtbak ineenknutselde had hij Zjiel uitgelegd waarvoor elk onderdeel precies diende en hoe ze het zouden gebruiken.

'Een licht draag je nooit op je borst. Als de gendarmes schieten hebben ze je steenvol. Ze mikken altijd ip je lucht. We drågen hem aan een polsstok. Geweune tussen ons in.'

'Een bezemsteert?'

'Neen! Een ferme esschen perse van 'n meter of drie. Die kun' me tegelijk gebruiken om over de grachten te spriengen.'

Zjiel knikte toegevend en lurkte aan zijn pijp. Eigenlijk beviel het hele plan hem niet zo erg. Maar zijn broer Fonne had hem voorgerekend hoeveel je wel kon verdienen met *pensejagen*¹. Een haas bracht vijftwintig frank op. In de fabriek verdiende hij twee frank en vijftig centiemen. Als ze tien hazen schoten hadden ze tweehonderdvijftig frank. Dat was bijna zoveel als ze in één *kezeem*² verdienden.

'Schone riengen,' keurde Zjiel. 'Wår heb je die gehåald? Uut den atejee?'

Dolf antwoordde niet op die domme vraag. Waar haalde je anders iets dan uit den atelier als je in de koksfabriek werkte. Hout en 'någels' kwamen dan weer uit de kisterie van de glasfabriek.

'Moet die lange rieme d'er ook an.'

'Dåmee dråag je hem ip je rik.'

Zelfs die riem kwam uit het atelier. Gewoon uit een drijfriem gesneden.

Zolang ze niet in het revier van de hazen waren droeg Zjiel de lichtbak op zijn rug. Dolf had het geweer onder zijn zware blauwe ribfluwelen jas. Het was een twaalf had hij gezegd. Wist Zjiel veel wat een twaalf was. Wel was het in twee stukken. De dubbele loop hing rechts. De kolf links.

¹ Pensejagen: Zelfs de wet kent het woord niet. Jagen op plaatsen en uren zonder vergunning. Van Dale noemt een pensjager een wildstroper. Er is wel een zeer groot verschil. Een pensjager schiet meestal bij nacht vooral hazen. Er staan zeer zware straffen op die dateren uit de feodale tijd. Een stroper vangt hoofdzakelijk konijnen door stroppen op hun wissels te zetten. Wordt minder zwaar gestraft.

² Kenzeem, van Quinzaine: veertien dagen labeur in de fabriek.

'Een verboden wapen,' verwittigde Dolf zijn buurman.

'Heb je een *pandarm*³ ?'

Dolf antwoordde niet. Welke pensejager had er een *pandarm*? Het wapen had hij bij een louche kerel gekocht voor twintig hazen, te leveren tegen kerstdag. Hij had er al vijftien geleverd, die hij met veel moeite gestroopt had. Maar je moest al veel geluk hebben om in een nacht twee hazen te stropen. Vond een andere stroper een haas in je strop dan was je die kwijt.

In vele huizen hangt als sierraad en herinnering nog steeds een doorschoten oud jachtgeweer boven de schoorsteen. Foto Paul Gheyle, Lissewege.

Acetyleenlamp, reflector en bek ontbreken (gift G. De Bruycker-Debruyne aan sincfalamuseum)
Legia patronen (gift bakker M. Vermander)

De hele zondagnamiddag knutselden ze aan de lichtbak. Af en toe keken ze naar het weer.

'Als het nu maar eens *bâmisweer*⁴ blijft', zei Dolf.

'Waarom?'

'Dan blijven de gendarmes achter hun wijf liggen.'

Het bleef *bâmisweer*. Dolf en Zjiel passeerden de vooravond met kaarten samen met Madleine, de vrouw van Zjiel en met Dée Deklerk. Ze lurkten aan hun pijp en kregen van Madleine af en toe een zuinig *halvetje* van de Gistfabriek.⁵

³ Pandarm: Waarschijnlijk van permission de port d' arme.

⁴ Bâmisweer: Weer als op Sint Bavo (1 oktober) als het regent en stormt.

⁵ Een borrel jenever.

'Trek j' er op uit, Dée, vannacht?' vroeg Madleine langs haar neus weg.

' 't Is goed weer, hé?'

'Met wiene?'

'Met vâder natuurlijk.'

'Ziender ook.'

Dolf vloekte. Kon dat wijf haar bek niet houden?

'Wien ziender?'

'Zjiel en Dolf?'

Dée keek hen verwonderd aan.

'Giender ook al? 't Go vele volk ip de bâne zien. De Scheel'n en ik, Staffje Smid en Fonne, Pier Komiek en Tjeppen Claeys.'

'Kan nie,' zei Madleine. Pier zit in de bak en Tjeppen in Frankriek. Pier om te schieten ip de gendarmes en Tjeppen zit nog in 't beetten trekken.'

'Pier? Was dat nie omdat ie te doen had met klene meistjes?'

'Zever niet,' coupeerde Dolf het wijvengeklets. ' 'k Zien Pier nog niet te rap schieten ip gendarmes. Pier heet een grote moend, mår een kleen pietje. Pier is een schuwe hâze.'

'En om te schieten op klene meistjes heet ie gin geschot,' grinnikte Zjiel.

' 't En wos geen kleen meistje,' hield Madleine vol. 't Wos Alma en Alma is met heur twientig jår nog zo onnozel of een puut.'

Op andere avonden, en als Dolf er niet bij was, zouden de gesprekken nu verder gaan over de sexuele afwijkingen of gewoonten van Jan en Pier en zijn Trees om af te sluiten met een resem vette moppen, maar nu Dolf erbij was ging dat niet. Dolf had soms streken lijk een pater. Men weet het aan het feit dat zijn moeder geleerd had voor "schoolvrouw". Ze was als trotse dochter van de rijke meubelmaker Goossens, echter bedrogen door de nog rijkere liberale boerenzoon en hoewel de oude Willem Ballegeer flink over de brug was gekomen bij de nonnen was de zwangere Emma aan de deur gezet. Ze trouwden in alle stilte. Emma bleef trots en christelijk tot op het kwezelachtige. Dolfs grootvader die hoewel liberaal, toch kerkmeester bleef dronk evenveel als voorheen. Op een zondag viel hij met schaal en al languit tussen de grinnikende gelovigen in de kerk. De centen en kwartjes rolden over de vloer en de vrome gelovigen graaiden meer op dan ze in de schaal gelegd hadden. Dat was nog een groter schandaal dan een zwangere dochter, die van school was weggestuurd. Dat was heiligschennis. De pastoor trok zijn handen af van Willem. En de baron die zijn eigenaar was, natuurlijk ook. De pacht steeg huiveringwekkend. Willem dronk niet langer. Hij zoop. Hij ging failliet. Zijn zoon Fons, de grote schuldige, kwam naar Zeebrugge in de nieuwe haven werken. Het verhaal achterhaalde het jonge paar. Toen het Dolf ter ore kwam, had hij maar één betrachting meer. De eer van zijn moeder wreken. Hij zou weer rijk worden. Hij was van een beter soort, dan het werkvolk om hem heen. En Emma steunde haar koppige zoon.

' 't Is 'n Mongooltje,' zei Polientje die in Gent heel wat vreemde woorden had opgestoken. En 't was niet van Pier. Ze wåren wel met zessen. Almaatje was smoordroenken.'

'Een reden te meer om met hunder vuule poten van dat puutonnozel kiend af te

bluiven,' foeterde Madleine. 'Was Stant of de Mol der niet bie?'

'Is de Mol heur vâder niet?'

Madleine haalde haar schouders op. Het was de gewoonte niet om een schuldige aan te wijzen.

Pier Komiek, Stan Broucke, Leirze, de Gerookten en de Mol waren stuk voor stuk mannen uit hun gebuurte. In 't Voorgeboefte woonden de felste pensejagers. Om de drie dagen kwamen de Blankenbergse hoteliers en de Brugse poeliers de buit ophalen. Ondertussen hingen de hazen, konijnen en fazanten boven de halflege beerput. Zo waren ze juist genoeg *gefaizandeerd*⁶.

'Heb je geschot?' informeerde Dée in Zjiels richting.

Zjiel wees met zijn kaarten naar Dolf.

'Kun jij schieten?' vroeg Dée.

'Bie den troep was tie *tireur d'élite*.' snoefde Polientje fier op haar vent.

'Wat is dadde?'

'Scherpschutter', zei Dolf trots. 'Bie de *karapatten*⁷'

Dée was op zijn tenen getrapt. De stemming was gebroken. Nog twee pensejagers meer in de buurt. Hoe meer varkens, hoe dunner de spoeling. En dat Dolf bij de karapatten zijn legerdienst had gedaan, maakte niet de minste indruk op hem. Alles wat een uniform droeg aanzag hij als de pest. Uniformen? Dat was de wet en net als alle stropers en pensjagers deelde Dée de maatschappij in drie klassen in. Je had mannen boven de wet: rechters, griffiers, deurwaarders en consorten en alles wat een uniform droeg tot *gardesjassen*⁸ en gendarmes toe. Mannen van de wet: ambtenaren, onderwijzers, gemeentesecretarissen, pennenlikkers en alles wat een das droeg en zich correct aan de gebruiken van normen en fatsoen hield. En tenslotte had hij zijn eigen soort: de mannen buiten de wet. De stropers, pensejagers, kruimeldieven en iedereen die ten minste één dag in de bak had gezeten.

' 'k Gon no m'n kot', zei hij nors. 'Lopt van de nacht nie in onze weg.'

'Wâar wareer je vannacht?'

'Wâa datter bate is.'

Dée trok de deur van 't *Huus van de Capteyn* hard achter zich dicht. Waarom dit grote huis, waarin twee, soms drie gezinnen woonden, dat daar verlaten aan de rand van de Moere lag, die naam droeg, wist geen mens. Men vertelde dat het ooit gebouwd was door een zeekapitein die zijn vrouw had doodgeschoten, omdat ze het met een ander hield. Eigen schuld. Hij zat maanden op zee. Zijn schip verging met man en muis. Hij had nog een oude kween van een zuster die elke maand een gigolo zond om de pacht op te strijken.

Madleine keek op het klokje op de schoorsteen.

⁶ Faisander (f.): Volgens Larousse: préparation à être mangé, en laissant subir une décomposition, comme l'on fait pour le faisan. Met liet het wild boven de beer hangen tot de aars groen werd en de fazant van de staart afviel. Medegedeeld door tante Sylvie, rond 1930 kokkin op het kasteel Gillès de Pélichy te St.-Kruis.

⁷ Karapatten. Karabiniers. Werden vaak op platte wagens vervoerd, waarbij hun benen over de randen hingen, vandaar *car à pattes*.

⁸ Gardesjas: garde de chasse: beëdigd en gewapend jachtwachter.

' 't Is elve', zei ze. 'Willej giender nog entwadde eten. 'n Drogen hârienk?'

'Te dustig.'

'Droge wosten? 'k Gon Polientje hâlen.'

'Worom?' vroeg Dolf verstoord. Polientje hoorde thuis. Ze moest op de kleine passen. Hij was met een huisvrouw getrouwd, zei hij steeds. Niet met een uitvrouw.

'Omdat ze benauwd is. Ze gô bie mien slâapen en Jantje leggen me bie uuzen Florent.'

Op 't zelfde ogenblik kwam Polientje binnen met de kleine in haar armen. Ze keek schichtig naar haar man.

'Slapt-ie?'

'Lik 'n rozetje.'

'Leg hem bij Florangstje', zei Madleine.

Op hetzelfde ogenblik kwam de oudste dochter Julienne de zoldertrap af. Ze geeuwde en nam Jantje over.

'Heb je wera liggen luustervienken?' foeterde Zjief.

Julienne deed de moeite niet om te antwoorden. Had de ouwe wat te maken met vrouwenzaken. Ze was er tien. Dus.

Madleine sneed boterhammen lijk kloeferiemen⁹, besmeerde ze rijkelijk met smout van het eigen varken en legde voor iedereen twee gedroogde worsten. Madleine had nog ander werk. Straks zou ze haar klein petrollampje oppoetsen. Als de mannen na een uur of vier wilden terug naar huis komen, ging ze eerst midden op straat gaan kijken; Was er geen onraad, dan zette ze dat lampje voor het venster.

Ze aten zwijgend. Polientje was doodsbang nu de mannen voor het eerst gingen pensjagen. Stropen dat kon er nog door. Maar met een geweer... En bij nachte...

'Nog 'n halvetje?'

'En met een zatte kop in d'Âre lopen', grinnikte Dolf, die nu plots weer spraakzaam werd. Van hem wist je nooit welke pet hij op had. Zijn humeur wisselde als het weer. Ze gingen helemaal niet de kant van de Maria-ader op. Dat was het jachtgebied van Staf en Fonne.

'Gô je langs dâar?' schrok Madleine. ' 't Spokt dâar.'

' 't Is gin wâar zekerst?' zei Polientje benepen, hoewel ze veruit de enige was in heel 't gebuurte die niet in spoken geloofde. Ze was onder de oorlog bij haar oudste zus in Gent opgevoed. Ze had er wat fijne manieren opgestoken en ging prat op haar stadse opvoeding en taal.

Madleine veegde haar mond af en begon te vertellen.

'Passeerde wienter zagen z' ip de balie van Bertin Velde iedere nacht 'n lucht. Gin mens die nog deur die balie durfdege. Ze wâaren allemolle zeker dat 't een verdwâalde ziele was. Ze hâaldeg de Scheel'n derbie. Dendeen paktege z'n tweeloop en schoot ip die lucht. 't Was geweune 'n kêerse in 'n uutgâalde beete.'

⁹ Kloeferiemen: 1. de smalle riem die over de wreef de houten klomp aan de voet houdt.
2. lange smalle boterhammen.

'Jaja', knikte Zjiel. 'Mor je vergit erbie te zeggen dat de Scheel'n 't lood teruggeketsd kreeg in z'n mule.'

'Dolf, vertel 'n keer over die zwarte kåtere', drong zijn vrouw aan.

Dolf haalde weigerig zijn schouders op, maar toen Madleine aandrong met: 'Wekke kåtere?' legde Dolf zijn pijp neer, zette zich op zijn vierkant, rolde met zijn ogen en begon te vertellen.

Dolf, tireur d'elite.

' 't Was in 't voorjaar. 'k Wåren palien an 't peuren¹⁰ in 't Varretje...'

'Wåare?', onderbrak Zjiel hem.

'M lat hem toch uutklappen', foeterde Madleine.

' 't Sloeg twal ip de torre en almeteens zat er een zwarte kåter ip 't tipende van mien peurstok. Ik riepen ksj en weg, m de kåter bleef mien oenbeweeglijk ankieken. Almeddeke werd die beeste grotter en grotter en 'k voeldege dat 't Noesschert was. Ik pakteg mien revolver...'

Zjiel wilde nog vragen of Dolf wel een revolver had, maar Madleine keek hem streng aan.

'... en 'k schoten en 'k han hem steenvul. Sedertdien zit er geen stert palienk

¹⁰ Peuren: Aan een dun eindje keister (touw) bindt men een aan draden geregen flinke tros wormen die men met een enkele lood laat zakken. Van zodra men denkt beet te hebben gooit men met een zwaai van de peurstok de palingen in een omgekeerde paraplu die op het water drijft. Ook al verboden door de mannen van de wet.

mir ip die plekke in 't Varretje.'

Het ene spookverhaal nog straffer dan het vorige volgde op het andere. Ieder poogde de ander te overtroeven met een nog gruwelijker verhaal. Ze kenden ze allemaal stuk voor stuk. Het verhaal van Noeschâert, de waterduivel en dat van de pastoor zonder kop. Buiten hilde de wind. De kachel stond roodgloeiend. Madleine schonk nog een borrel. Alleen Dolf hield uiterlijk doodkalm de klok in

Jules (Zjiel) Reychler, jachtkompaan van Dolf Ballegeer

het oog. Toch stonden zijn zenuwen gespannen. Hij had met veel poeha tegenover Zjiel verklaard dat hij helemaal niet bang was om bij nacht en ontij een haas of tien te gaan neerleggen.

'En de gendarmes?' had Zjiel verontrust opgeworpen.

'Me gon ot 't slicht were is en os ze nâaderen schieten me e ki met los poer boven hundern kop. Je za 't zien. Met hunder gat in hunder âarms koersen ze naar 't Åpertje. Dâar zitten ze toch altied te zuupen ip de poef.'

Dolf zag dat het over twaalven was.

'Zjiel, 't is tied', zei Dolf.

Hij stond op. Hing het geweer om zijn nek en trok er zijn zware jas overheen. Hij tastte in zijn zakken of de patronen er wel zaten. Madleine, bedrijvig als altijd, probeerde de carbidlamp aan te steken. Het leek niet te lukken.

'Wâater', zei Dolf kort.

'Pist er in', spotte Zjiel zenuwachtig.

De vrouwen lachten besmuikt. Het was nu niet het moment om grappig te doen. Het was iets wat de mannen wel eens deden als het reservoirtje van hun fietslamp leeg was. Madleine goot profijtig de rest van haar koude koffie in het bakje. Ze draaide het kraantje open. De koffie druppelde op de klompjes calciumcarbide. Het acetylene-gas kwam vrij. De sterke geur vulde meteen de kamer. Madleine hield een stekje bij de bek. Een felle blauwe vlam lichtte op. Ze sloot het venstertje en liet de leren lap voor de lens vallen.

'Zien me?' vroeg Zjijel.

'Me zien', zei Dolf.

'God bewaare je van den duuvel en de Groten Turk', wenste Madleine hen.

'En de wiend van achter', voegde Polientje er aan toe.

Ze huiverde.

Dolf en Zjijel stapten buiten in de waterkoude nachtlucht. Het sloeg één uur op de kerktoeren. De westenwind joeg hen striemend in het gezicht.

'Goe' were', fluisterde Zjijel.

'k en gezeid om van nu of gin woord mi te zeggen', zei Dolf nors.

Ze staken meteen de straat over, liepen over de Esenbrug en volgden het jaagpad op de linkeroever van het Lisseweegs Vaartje tot aan Audenaardens brug.

'No de Kwå Veertig Gemete?' vroeg Zjijel.

'Neen', fluisterde Dolf. 'Dat is e bilk. Dâar zitten ze nu niet.'

De wind viel. Het was opgehouden met regenen. De wolken schoven van voor de maan en plots leek het klaarlichte dag in de ogen van de pensjagers.

'Dâa', wees Zjijel.

Er liep inderdaad een haas op geen honderd meter van hen vandaan over de Kwa Veertig Gemete.

'Schiet hem', fluisterde Zjijel hees.

'Te dichte bie 't dorp', zei Dolf.

Op het zelfde ogenblik scheurde een schot de stilte van de nacht. De twee pensejagers hurkten haastig neer bij het wuivende riet van het Vaartje. Ze zagen twee mannen op de haas toewandelen.

' 't Zien de Scheel'n en Dée', fluisterde Zjijel.

'Kan nie. Een *fisjauw*¹¹ jåagt niet roend zijn nest. De Scheel'n jåagt met 'n zesse.'

'Met e zesse en gerakt ie dâarmee een håze. E zesse met 'n kogeltje?'

'Of met zåad nummer oachte. Scheel'n is e scherpschutter. On ze in 'n bende zitten schiet Dée met de twåalve. E zesse makt nie zoveel gruchte. Me zitten tegen 't dorp.'

Nu zagen ze de twee mannen duidelijk de Scheel'n en zijn zoon Dée. Ze herkenden de Scheel'n aan zijn lange witte baard. De Scheel'n was ver van scheel. Maar ook Leopold II had zo'n baard en die, beweerden ze, was wel scheel.

¹¹ Fisjauw: bunzing.

'k Had het al lang gehoord dat het Scheel'n was', zei Dolf hoewel hij een paar minuten eerder het tegenovergestelde had beweerd. Maar Zjief wist dat Dolf geen tegenspraak duldde.

'Hoe hoordeg je 't?'

'De Scheel'n schiet met een twaalve. D armee schiet j' er drie in een trek on ze dichte genoeg zitten. M ar dat was D e's kaliber.'

Ze liepen niet over Audenaardes brug. Dolf koos voor pal west over de spoorweg en liep met de achter zich aan sjokkende Zjief naar het Vageland. De wolken waren nu tegen alle verwachting in toch weggetrokken. Het stukje hooiland tussen de Grote Boomgaard en Pier Derere's geroid bietenveld lag in het klare maanlicht. Dolf sprong met de polsstok over een brede gracht. Hij gooide de stok terug. Zjief reikte hem de lichtbak aan met behulp van de stok. Hij sprong nu ook over de gracht. Miste de oever en gleed met zijn voeten in het water. Gelukkig had hij een paar Duitse stiefels aan. Hij had ze als kleine jongen nog gepikt *van de Duts*, zoals hij in zijn Maldegems dialect beweerde.

Dolf zag het, maar zei niets. Hij hurkte neer in een diepe voor naast het bietenveldje. Rustig haakte hij de loop aan de kolf en stak twee Legia Star 2 patronen in de kamers. Met deze munitie kon je een olifant omver leggen had Priem uit de Steenstraat gezegd. De wapenhandelaar had hem niet eens gevraagd of hij wel een vergunning had. Hij had Dolf ook een prachtige *superpos *¹² aangeboden. De hunkering was door Dolfs lijf geritseld van zijn kruin tot in zijn knieën. Maar hij had geen spier vertrokken. Met zo'n wapen schoot Rotsaert de Hertaing en de andere edele heren en barons uit Oedelem en Maldegem.

'Te zwaar', had hij gezegd tot Priem.

'Lucht', zei hij tot Zjief. 'En vergit nie de lege kardoesen ip te rapen. Stik z' in je zak. Smiet ze l ater in 't Varretje. Let ip da' ze nie op 't reit¹³ bluveu drieven.'

Zjief trok het leren lapje van voor het lampenglas. Een felle gele straal vlamde uit de lichtbak. Hij liet de brede straal over het hooiland dwalen. Drie hazen zaten een bronstig spel te spelen op geen twintig meter van hen vandaan. Dolf legde aan, mikte en schoot de eerste loop leeg. Zonder afwachten schoot hij een tweede keer. Zjief sprong op. Hij wilde op de buit toerennen.

'Wachtte! Lucht uit!' schreeuwde Dolf woedend. 'Kom alhier!'

Zjief ging rillend van spanning naast Dolf hurken.

Ze zwegen.

Ze luisterden.

Ze hoorden nu uit alle richtingen het knallen van jachtgeweren.

'Staf Smit... De Scheel'n... Strubbe... Vermander...' identificeerde Dolf de schoten.

Plotseling knalde een scherpe knal boven alle andere uit. Er volgde een lange dierlijke kreet.

'Gendarmes', fluisterde Dolf. 'En z' en pries.'

'Zie me weg? Nor huus?' rilde Fonne.

¹² Superpos : dubbelloops jachtgeweer met de lopen boven in plaats van naast elkaar.

¹³ Reit : eendenkroos.

'Neem. 't Is verbie ter Doest. 't Is an de Vispit. Nu hebben ze gunter hunder werk. 't Zien Dizelenâars. Me zien grust. On ze dâar entwien 'en, zien me voer 'n eure of twee grust. Håal de buut.'

2. Het drama

Ook jachtwachter Claeys had de schoten gehoord. Nog eerder was hem de stilte van de oktobernacht opgevallen na de opstekende storm. Hij geeuwde. Hij stapte uit zijn bed en schonk zich een borrel klaren.

'Je got toch niet mir nô buuten?' mopperde zijn vrouw.

' 't Wor nogal gepoeft', bromde hij. 'En Dienge gaô mee. Je wildeg dat 'n ki meemaken.'

'Waforen Dienge?'

' 'k En kenne z'n nâme nie. De schonbroere van gebeur. Die nieuwe die ip dat postje an de kassie weunt.'

' 'E vrimde luus', zuchtte de vrouw.

Claeys trok zijn zware laarzen aan en nam zijn geweer.

'Pakt den hoend mee', zuchtte zijn vrouw.

'Kruupt in je nest en dek je mejje kloefen. Slapt en doe joen ogen toe', snauwde Claeys.

Hij trakteerde zichzelf op nog een tweede borrel. Toen hij voorbij het hoevetje van de nieuwe buur kwam sloeg hij met zijn vuist op het vensterluik. Een woeste hond blafte uitzinnig.

Een ogenblik later schreeuwde een slaperige stem:

'Wat is 't er? Zie je zot?'

' 't Is de gardechasse. Go je nu mee of nie?'

'Menuutje!'

Even later schoof een jonge kerel enkel gekleed in een blauw gestreept hemd en een lange molton onderbroek drie grendels van de deur. Hij hield een woeste bouvier bij de halsband in toom. In zijn andere hand droeg hij een kaarsenpan met een stompje brandende kaars. Claeys gaf de hond een trap.

' 'k Peisdege da' je liever achter joen wuuf bleef liggen', zei hij met een vette lach, terwijl hij probeerde een blik te werpen door de open kamerdeur.

'Nin'k, nin'k. Beloofd is beloofd. 'k Gon direct in mien broek spriengen.'

De jonge man verdween in de slaapkamer. Hij deed de deur voor neus van de opdringende Claeys dicht. De gardechasse had de vrouw wel eens in haar nachtgewaad willen zien. Zij die er wat van kenden, zegden dat het een fel ding was. Goed gedraaid van poten en oren. Claeys zou wel eens terug komen met een haas. Als haar vent niet thuis was. Hij wist best dat de man alleen maar mee wilde om aan een haas te geraken. In de donkere kamer zag je geen steek. Claeys voelde hoe de hond aan zijn laarzen snuffelde.

'In joen bak, gotf'r', bromde de brutale jachtwachter.

Hij liet de hond rustig aan zijn broek ruiken. De gardechasse wist alles van honden. Hij was voor de meest wilde fox niet bang. Honden roken dat. Hij wist

het. Alleen wie bang was werd gebeten. Hij had het gelezen in een oud jagersblad dat hij van Menere Decloedt had gekregen. Claeys had heel wat bazen. Voor de meeste moest hij alleen maar opletten dat men geen hazen en konijnen schoot. Bij Menere Decloedt ging het hoofdzakelijk om de eenden in de eendenkooi, die iedereen de Visput noemde. Voor de Staat en de Provincie hield hij een oogje op het visbestand in de waterlopen en van een paar boeren kreeg hij af en toe een zak aardappels of een kilo boter om erop te letten dat er geen koeien aan de haal gingen. Sommige jagers uit de stad durfden wel eens een prikkeldraad los stampen. Claeys was een geducht man die verder van de hele dag geen klop moest doen, die bij klare dag met een geweer mocht rondlopen en met zijn fiets van boerderij naar boerderij reed, waar niet al te gierige boerinnen hem een borrel of wat anders schonken. Hier en daar liepen kinderen met dezelfde rosse kop als Claeys. Hij ging door voor een beëdigd ambtenaar in particuliere dienst en had daartoe alle akten en vergunningen. Eindelijk was de man klaar. De jachtwachter hoorde hem afscheid nemen van zijn vrouw die heftig protesteerde.

'Zevent ze?' vroeg de jachtwachter.

'Een vrommens, hé. Z' is nog joenk.'

'Is er nog entwadde oender de korke?' vroeg Claeys.

'He' je dust? Ter is nog e restje koekde kaffie in de kanne.'

'Zie je zat, zot of onnozel? En go je dat gewere meeslepen? Toog dadde e kir hier?'

De jonge man reikte Claeys het geweer aan.

'Een oorlogsgewere? Dat meug je gie nie hebben. He' je dâavoren een pandarm. Nee'g, hé. Dâarvoren krieg j' er gine. Wâar he' je 't hâald?'

De man haalde de schouders op.

'Ja, mô. 'k moeten da weten.'

'Oh.'

'Zeg ip. Of moettek 'n perces ipmâaken.'

'Wel, euh. Van de zomer passeerdeg de lansiers van Brugge alhiere. Ip oefeninge. Ze vroegen on z' hunder peerden hier e momentje in de bilk mochten låaten lopen. Tja, wat moe je zeggen on ze d' er toch al inlopen. Ik kragen vichtig frang van hunder kapeting. Ze aten. Ze droenken. Ze pisteg tegen d' hâge en d' appelboom'n. De kapeting vroeg of tie nâar 't gemak mochte gâan. Hie stoend ton nog een bitje onnozel te doen tegen 't wuuf. Ton zien ze were weggegaan en ok in de boomgaard giengen stoend da gewere tegen een boom.'

'Heb je nu nog entwat te drienken?'

De man ging in de keukenkast en haalde er een fles cognac uit die hij voor drie jaar als huwelijks Geschenk had gekregen. De ogen van Claeys glinsterden. Over het geweer sprak hij niet meer. Buiten hoorden ze schoten.

'Dien hoend gô nie mee', zei de jachtwachter kort.

'Biezoe, ip de bâzinne passen', zei de man.

'Voe 't zelste geld wille'k ik d'r wel ip passen', lachte Claeys

Ze liepen langs de Herdersbrugstraat en de Dudzelesteenweg in de richting van ter Doest.

'He' je dat gewere toch mee? 't Zitten toch gin kogels in?'

'Ik weten 't nie?'

'Gif hier!'

Claeys inspecteerde als een kenner het cavaleriekarabijn. Er zaten wel degelijk vijf patronen in de lader en één in de kamer.

'Gevâarlik tuug', besliste hij. 'Dâar schiet je nog geen keun ip drie poten mee. Een Mauser. Duutsche makelie. Komt uut den oorlogsbuut van 14-18.'

Zonder iets te zeggen over de veiligheidspal gaf hij het wapen terug aan de onrechtmatige eigenaar.

'Schiet nie', verwittigde Claeys zijn makker nog eens. 'Schie op nieks en niemand. Zelfs op de Scheel'n niet, al zoed' ek er gin knop van m'n veste voren geven ot dendeen vandâage of morgend nie eens een låadienge lood in z'n kop kreege. Zo 'n smeerlap.'

'De Scheel'n? Wien is de Scheel'n?'

'Dat is de grotste rotzak van heel 't geweste. Grotter crapuul kenne 'k ik nie', beweerde Claeys hatelijk.

'Wârom?'

'Die luuzenbalg en z'n zeune Dée låagen over 'n pâar måanden ip loer achter de pilasters van het verdwenen Kleen ter Doest. Dat ligt nu in de vâart. Gunter juuste verbie 't Kapelletje. 'k Gon 't joen direkt gon togen. Ik kwaam'n met m'n vélo van ter Doest en 'k wildege nô Lissewege rieën. De Scheel'n en z'n zeune haân 't ofgesproken. Z' en 't nådien met veel tuitmatojen verteld in 'Den Brésil'.'

'Dée-joeng'n, gie 't voorwiel en ik 't achterwiel.'

'Hoe dan ze da wisten dat 't ik was, weet 'k ook niet, mâar o'k ter hoogte van 't Kleen ter Doest kwaamn, -mâar dat bestâat niet meer. Dat is weg van on ze de vâart hebben gedolven,- ton schoten ze alletwee tegeliek hunder geweren leeg. Ik roldege met m'n vélo en al in de gracht en 'k mochten met een natte kazakke nor huus. Zo'n schurk is dadde en z'n zeune misse 't niet. Ie kan dâar nateurlijk tegen.'

'Tegen wadde?'

'Tegen 't koekd wâter. Op een nacht zaten z' hem met twee gardesassen en vier zendarms achter z'n vodden. Almeddekè was tie spoorlos verdwenen. In den Brésil hebben we låter g'hoord wat er gebeurd was. Hij had zich in het wâater van d'âre¹⁴ laten gletsen. Dâar zat ie den halve nacht met 't reit¹⁵ toe an z'n nekke. Toen ie deurkoekd, nat en stijf thuus kwam gaf z'n wuuf Poeten, hem 'n hele flassche jeniever die hij achtereke uitdroenk. Een flassche van een lieter, hé! Je kroop in z'n nest met Poeten tegen hem an en je stoend vierentwintig euren låter weera 't Varrertje te reiten.'

'Os tie joen van jen vélo schoot, wâarom schoot j' em nie omverre?'

'Olala, broere! Azo gaat dat nie. Je mag allene mo schieten uut wettige

¹⁴ D'âre: Ader, natuurlijke waterloop in de polders. Kemelader, Onze Lieve Vrouwenader.

¹⁵ Reit: eendenkroos. Jozef De Clercq was niet alleen boomveller, maar ook reiter. Elke zomer haalde hij met een paar kornuiten het eendenkroos en de waterplanten uit het Vaartje in opdracht van de Waring. Over het drama dat nu volgt bestaan heel wat versies. Niemand kon mij de juiste toedracht vertellen.

zelfverdedegienge. Dáarbie, Scheel'n is als een káter. Je kriegt hem geweune niet. Ze zeggen dat z'n rik vul lood zit. Erin geschoten in pensejagersruzies. Nere!

De jachtwachter dook ineen. Zijn maat volgde zijn voorbeeld.

Bij Pronkenburg zagen ze twee gedaanten uit de weiden naar de straat toekomen. Ze hadden hun licht gedoofd en droegen hun geweren losjes onder hun arm. Claeys kroop naar de gracht die niettegenstaande de hevige regen van de vorige dag praktisch droog stond. De twee mannen kwamen bijna pal in hun richting.

'Staf Smit en Fonne Raiggeleir', fluisterde Claeys.

'Geváarlijk?'

'In 't hele nie. Staf is een goe' ziele. Fonne is oenberekenbaar.'

De twee mannen gooiden hun zak met hazen over de prikkeldraad. Fonne zette de lichtbak neer en kroop door de draad. Claeys makker zag de loop op zich gericht en tastte doodsbang instinctmatig naar de trekker van zijn karabijn. De trekker van Fannes geweer haperde aan de prikkeldraad. Een doffe knal. Tegelijk werd de trekker van de karabijn overgehaald. Een scherpe knal weerkaatste tegen de gevel van Pronkenburg. Bijna unisono snerpten twee pijnkreten door de lucht. Claeys greep nu ook zijn geweer en schoot boven de koppen weg. Staf zag wat er gebeurde. In de gracht scharrelde Claeys recht. Staf herkende hem meteen in het flauwe maanlicht. Fonne bleef huilend in de draad hangen. Een vreemde kerel lag kermend in de gracht.

'k Gon om hulpe!' schreeuwde Staf.

Geen groter hardloper dan Staf. Tot aan zijn huis in 't Voorgeboefte was het amper anderhalve kilometer.

Ook op Pronkenburg hadden ze geschreeuw gehoord.

'Z'en een liggen', zei de boer. ' 'k Go 'ekée gon kiekken.'

'Zie'j zot', gilte zijn vrouw. 'Sebiets krieg j' ook 'n kogel deur je kop.'

De boer trok zich van vrouwenklaps niks aan. Hij nam een stallantaarn stak die aan en liep naar buiten. Claeys zag het licht en riep:

'Hulp! Hulup! Gekwetste.'

Vandamme erkende de stem van Claeys. Voor zijn ver zijn corpulentie het toeliep holde hij op een sukkeldrafje naar Claeys toe.

'Wat is 't er?'

'Geschoten. Twee zwáar gekwetste.'

'Moete 'k dokter Voet hálen?'

'De anderen is hem â gân háalen.'

Vandamme vroeg zich niet eens af wie de andere mocht zijn. Hij herkende zelf de twee gekwetsten niet.

'Gin dokter. Háal jen sieze. Ze moeten direct ná Sebrecht.'

Eer Vandamme zijn paard voor de sjees had ingespannen, was Staf Smit daar al terug.

'Wat is ter hier gebeurd?' vroeg hij verwonderd.

Alsof hij het en kwartier eerder niet allemaal had meegemaakt. Hij hielp de half

bewusteloze Fonne uit de gracht slepen en op de sjees laden.

'En wien is dadde?' vroeg hij aan Claeys. Terwijl hij de tweede gekwetste in de sjees hielp.

' 'n Vrimden etranzjee die hie juste verbie kwaam', antwoordde Claeys wijselijk. 'Salut en bedankt. J'et ook nieksent gezien.'

De sjees met Vandamme, Claeys en de twee gekwetsten verdween in de richting van Brugge.

Staf nam rustig de zak met hazen, de lichtbak en Fannes geweer. Hij struikelde over het karabijn, raapte het op en gooide het in de brede diepe afleidingsgracht naast de steenweg. Netjes ter hoogte de elektriciteitspaal. Als de hele ramulte over een paar nachten achter de rug was zou hij het wel komen opvissen.

Ondertussen pafte Dolf er lustig op los en zeulde Zjief, Fannes broer met een last hazen waar hij bijna onder bezweek. Thuis deelden ze de buit. Elk zes hazen en één konijn.

'Dat is nie eerlik', protesteerde Madleine. 'Gie het z' allemolle geschoten, Dolf. Gie het de kardoesen en 't gewere betâald.'

'En le heet tachtig kilo op z'n bulde mogen sleuren. Azo zien me overeen gekomm'n. Elk den elt', verweerde Dolf. Als hij zijn dagje had kon hij geweldig edelmoedig zijn.

'O'k te nâaste weke no de mart gaan in Brugge koop 'k zo'n doze kardoesen. Elk ze recht, zei de knecht. En Pietje z'n knickers.'

Thuis stopte Polientje de hazen in de resortbak onder de matras. Het geweer smeerde ze in met as uit de kolenbak. Ze blies wat spinrag in de loop en hing de twee losse stukken aan de haken die speciaal in het gewelf van de oven waren gemetst. Laat de gendarmes maar komen.

De hele voormiddag werkte dokter Sebrecht in het Sint Janshospitaal om de kogel uit Fannes bil te halen. Fonne had veel bloed verloren en haalde het op het nippertje. De man die alleen maar met zaad doorzeefd was, vergde meer tijd. Sebrechts assistenten hadden heel wat werk om de korreltjes uit zijn borst en zijn armen te peuteren. Tot in zijn kin en zijn oorelletjes vonden ze er. Gelukkig waren noch zijn ogen, noch een enkel van zijn vitale delen getroffen. Wel vonden ze er een paar tussen vel en vlees van het scrotum, maar die lieten ze maar zitten als souvenir. De zusterverpleegster vond het zijn welverdiende loon. Ze lachte hartelijk mee en beweerde dat het nu eenmaal zo moest zijn.

'Zâad bie zâad', lachte het jonge nonnetje.

Een paar weken later kon rechter Visart de Boccarmé er helemaal niet mee lachen. Nooit eerder had hij zo'n ingewikkelde rechtszaak meegemaakt.

'Verteld 'n kee, menere Claeys, u bent beëdigd garde de chasse. Wat is er precies gebeurd?'

'Wel ik deed mienen geweune toer.'

'Enen tour? Welken tour?'

'Lik iedere nacht. Mien toer de kontrollie. Mien roende.'

'En wannere was datte?'

' 't Was achter bâamesse, menere de juge.'

'Hoe låate achter bãamesse?'

' 't Was roend ten drieën van de nacht', zei Claeys die de zaak niet noodzakelijk ingewikkelder wilde maken dan ze al was. Hij mocht in elk geval niet zeggen, dat zijn metgezel geschoten had. Want die mocht daar gewoon niet zijn. Mocht niet eens een oorlogsgeweer hebben. Hij had de stommerik beloofd alles op zich te nemen. Hij had daarbij gedacht aan het lieve vrouwtje. Zwarte raaf. Hagelwitte tanden als ze lachte. Maar nu niet. Nu had ze roodgehulde ogen. Maar die ogen zouden wel weer schitteren als Claeys zijn beloning kwam opeisen. Had Fonne die kerel niet in zijn klotten geschoten?

'Drie uren in de nacht', herhaalde de rechter in de richting van zijn griffier die probeerde van het onsamenhangend verhaal een redelijk protocol te maken.

'Jaa'k. Ik zågen twee man uit de richtienge van de Visput van Menere Decloedt kom'n...'

Niet vergeten Cloet te vermelden, dacht Claeys. Die moest toch weten hoe goed hij, als jachtwachter op zijn goed paste.

' 't Was doenker, menere de zuze. 't Was mor achter dat er geschoten was dadde 'k er een hen herkend.'

'Was dat de genaamde Reychler Alfons, landwerkman, wonende...'

De griffier reikte de rechter een blad.

'... te Lissewege, Dudzele steenweg 93 gehuwd met Desoete Irene. Hier niet aanwezig.'

'In 't Voorgeboefte, menere de zuze. Je ligt in 't hospitaål.'

Gelukkig vroeg Visart niet wat het Voorgeboefte was.

'En dien anderen persoon?'

'De gekwetsten?'

'Neen, de stroper,' zei Visart ongeduldig.

'Ah dat en wåar gin stroper, Da wåa ne pensejåager, menere de zuze. Den dien is 't er lik 'n håze vandeur gegåan.'

'Met de haas.'

'Neen. lik 'n håze. Weggelopen. 'k en hen hem nie herkend', loog de beëdigde jachtwachter.

'En de anderen gekwetsten?'

'Dendeen kwaamt dåar pas an. Dedeen passeerdegde toevallig.'

'Om drie uur in de nacht?'

'Je gienk ie den dokter hålen voer z'n wuuf da' niet goed was.'

'Ah, zo. Geen goede vrouw? En hoe komt het dan dat... Bode, haal de wetsdokter!'

Dr. Deschepper was pas van de universiteit en wilde zijn werk goed doen. Hij begon zijn uiteenzetting in het Frans om meteen door te gaan in gekuist West-Vlaams.

'Het slachtoffer dat in de draad bleef hangen is van oender naar boven geschoten onder eenen hoek van vijftig graden met een oorlogsgeweer. De kogel ging tussen de fibula en de tibia het been in, verliet het onderbeen en drong in het bovenbeen, bleef langs de femur steken, scheurde de vena inferior

en sloot hem gelukkig voor het slachtoffer ook meteen af.'

De rechter begreep er geen snars van. Maar zowel hij als zijn griffier genoot van de situatie. Dat was eens een ander verhaal dat de stomme Amerikaanse filmen die ze in de Vieux Bruges afdraaiden en waar hij zich omwille van zijn stand niet kon vertonen. Hij genoot. Hij zou die zitting rekken tot één uur. Dan kon hij lekker gaan dineren in de Sablon. De griffier noteerde ijverig elk dialectwoord voor zijn maandelijks bijdrage in Biekorf. Het zou een smeugig artikeltje worden. Iedereen genoot.

'Mag ik ook wat vragen, meneer de vrederechter?' vroeg de griffier, die zelf een verwoed jager was.

Dat mocht wettelijk niet. Maar Visart knikte toestemmend.

'Dus de kogel ging eerst door het onderbeen tussen kuitbeen en scheenbeen en bleef steken achter het dijbeen Vreemd. Ton moet Reyhler toch al dat ene been door de draad hebben gehad en halvelings met zijn rug naar zijn slachtoffer gedraaid hebben gestaan. Leg dat eens uit?'

De wetsdokter haalde de schouders op. Claeys stak zijn hand op. Hij kreeg de toelating tot spreken.

'Menere de Zuze. Den anderen gekwetsten kwaamt dâar pas an. Je moe gevoeld hebben dat er oenheil op komste was en je was kom'n nevenst mien ip s'n huk zitten. Raiggeleir droeg z'n gewere met de loop nô beneen. Op mien gericht. Lik ofdat ie van ip z'n huk ip mien wildege schieten. Heel oengeweune. Ik schoten ip hem.'

'Hoe gij schoot op hem! En waarom?'

'Ik zagen zien omgekeerd gewere ip mien gericht. Ik wâren geweune in stâat van wettige zelfverdedigienge. Lâater hebbe ik van de genaamde Riggelair gehoord, dat ie in 't hele nie wildege schieten. Z'n gewere was bluen håapern an de stekkersdrâad. 't Was zels nie gelâan. 't Was een jammerlijk oengeval, menere de zuze.'

'En gij hebt een oorlogsgeweer?'

'Toegelâaten volgens mien stâat en mien *pandarm*'

'Is dat geweer aangeslagen? Dat van Reyhler', wilde de griffier weten.

'Anderdags heb ik mij met het parket en de zendarmes ter platse begeven. Alle geweren, de luchtbak en de zak met håzen wâren spoorloos verdwenen. De zendarmen hebben de helen hoek afgelopen en alle meuglike verdachten oendervraagd. Iedereen zweeg lik 'n graf. Niemand scheen te weten wat dat er gebeurd was.'

'Het woord is aan de verdediging' zei Visart abrupt. Hij kreeg trek in zijn aperitiefje.

Voor meester de Wulf was de zaak zo klaar als een klontje.

'De zake is heel eenvoudig', begon hij plechtig met een charmante glimlach. 'Er zijn vuf personen in betrokken. Eenvoudig maar pienlijk. Jachtwachter Claeys heeft met recht en reden gebruik gemaakt van het wapen dat ie wegens zijn ambt mocht gebruiken. Hij bevond zich in staat van wettige zelfverdediging. De arme man, de genaamde Reyhler Alfons, waarvan helemaal niet bewezen werd dat hij aan het stropen, jagen of pensejagen was, -er zijn immers op of rond hem geen hazen gevonden- is allene schuldig an het dragen van een

geweer. Een slecht geweer. Het gaat zo maar af als het aan een draad hapert, wel die man is al erg genoeg gestraft. Laat hem vlug terugkeren naar *zijn slore van een wijf en zijn bloedjes van kindjes.*' Inderdaad! Fonne had een zoontje Gilbert en een stiefdochter Yvonne Baele. En meester de Wulf stond tranen met tuiten te huilen.

'De tweede gekwetste was een toevallige voorbijganger. Er zou nog een vierde persoon in kwestie zijn, maar die is spoorloos verdwenen en niemand heeft hem herkend of gezien. Ik vraag de vrijspraak voor alle betrokken personen.'

De rechter overlegde met zijn griffier.

'Uitsprake over veertien dagen', besliste Visart de Bocarmé.

Veertien dagen later werden zowel Fonne als Claeys vrijgesproken door de rechter.

Maar de volksmond oordeelde anders. Reine Soete ruide de hele buurt op tegen Staf Smit. Had die lafaard zijn maat niet schandalig in de steek gelaten.

Nog eens veertien dagen later werden zowel bij de advocaat als bij de rechter en de griffier een zak met vijf hazen afgegeven! Naamloos. Er hing alleen een briefje aan met het nummer van het proces.

En nog eens veertien dagen later kwamen de gendarmes op bezoek. Ook bij ons.

3. Scheel'n

Ik was drie jaar. Ik stond aan het hekje en zag Scheel'n komen. Op zijn schouders een juk en daaraan twee emmers. Hij kwam water halen aan onze pomp. Want ginder aan het einde van de slag hadden ze geen water. Tenzij het water van de Kemelader die achter de vier of vijf huisjes stroomde. Maar in die ader stroomde ook hun afvalwater weg en goten ze hun pispotten leeg. Vier arme-mensenhuisjes. Ik weet nog wie er woonde. De Scheel'n en Poeten natuurlijk en hun zoon Pier, metserdiender. Dée was al uitgetrouwd. Dée woonde in de Grote Garre, een zijsteeg van de Dudzeelse steenweg. Volgens de wet heette Scheel'n Jozef Declerck en zijn vrouw Elisa Claeys. Ik vermoed dat zijn tweede naam Romain was. Mijn moeder had me geleerd 'Dag, Romn' te zeggen; terwijl iedereen gewoon hem Tjeppen noemde. In onze buurt reed de Scheel'n wel voortdurend op de tong. Op een dag komt de Scheel'n thuis en Poetje ligt in bed.

'Lig je nu nog in je nest?'

'Sosef, 'k sien hoendeziek.'

' 'k Zal je direct genezen, wuuf.'

Scheel'n haalde een bond riet, stak hem onder 't bed en stak hem in brand. Nooit was Lisa rapper uit haar bed geweest.

Een andere dag, een snikhete zomerdag komt Scheel'n van zijn werk. Hij had acht uur bomen geveld of grachten gedolven, twee van Scheel'ns specialiteiten. Poeten lag over de halve deur geleund te puffen van de hitte. In die tijd hadden heel wat huizen nog een deur in twee helften. In de zomer werd alleen de bovenste helft open gezet, zodat varkens, kippen en vreemde honden niet in huis konden lopen.

'Dag, Romn, 't was wel warm , hé, vandâag', begroette Poeten haar potige reus.

De Scheel'n bromt alleen maar:

'Wat is er te vreten?'

'Pap, vent. Pap. Kerrepap.'

De Scheel'n komt in huis en ziet de grote ketel karnemelkse pap met gort staan pruttelen op de Leuvense stoof. Hij pakt hem van 't vuur. Hij zet de ketel op de grond, en gaat er met zijn grote delverslaarzen in staan. De Scheel'n moest geen pap hebben maar een boterham of zes met evenveel plakken ham. Wat durfde dat wijf klagen over de warmte. Hij had acht uur staan wroeten.

Scheel'n en echtgenote rond de boerestove

Er werden ook grappiger anekdoten over de Scheel'n verteld. Nou, wat men toen grappig vond. Scheel'n was een boom aan 't vellen. Ginder aan 't kapelletje. Blijkbaar gebeurde alles wat over de Scheel'n verteld werd 'aan de kapel van ter Doest'. Plotseling moest hij voldoen aan een natuurlijke behoefte. Hij gaat daarvoor doodgemoedereerd achter de kapel gaan neerhurken. In de verte ziet hij drie meisjes op de fiets van Brugge afkomen. Zo van de stadse fietmadrullen. Scheel'n keert zijn achterwerk naar hen toe en vraagt:

'Iefrouwtjes, ik weet het niet, maar is dat gat hier geboord of gebrand.'

Algemeen gelach in het café.

Op een warme dag komt Scheel'n in café De Herder.

'Bazinne, zeven pinten', besteld Seven.

De waardin schenkt de zeven pinten uit en zet ze op een rijtje voor haar klant. De Scheel'n drinkt op zijn gemak de eerste pint uit.

'Dat 't warm is', begint de vrouw het gesprek.

'Gie kunt 't weten', lacht de Scheel'n.

De waardin reageert daar niet op. Ze weet wat er gaat volgen. Ze loert eens de steenweg af en zegt:

'Je måten bluve lange weg.'

Waarop Seven op zijn dooie gemak, zonder een woord te zeggen de zes overige pinten leegdrinkt.

'On ze tonne bin'komen, zeg dat ze hunder drank betålen.'

De bazin heeft nooit één van die maten gezien.

Op zekere dag deed pastoor Jules van Rietvelde naar jaarlijkse geplogenheid zijn ronde. Wat de pastoors toen regelmatig deden. Van deur tot deur. Van huis tot huis. Deze keer kwam hij schooien voor Sint-Pieterspenning. Beeld je in dat mensen als Seven en alle anderen in de buurt, die amper genoeg verdienden om te overleven, afgezien van hun lucratieve stroperij, nog wat moesten afdragen voor de paus in Rome!

'Voe wienne zeg je, menere paster?'

'Vor Sint Pieters penning.'

'Menere pastor, 'k en hoekden nie van tusschenpersoon'n. Zeg tegen diene vint dattie ne kée zelve komt.'

Wie woonde er nog meer in dat rijtje?

Tjeppen Zeike en Stiene Goedje met hun vijf dochters: Monda, Reine, Paula met haar bulte, Alientje (die ik de sympathiekste en de mooiste vond), en tenslotte Gabrielle. Officieel heette hij Jozef Jacxsens en zij Celestina Hoste. Ik herinner me dat ze elke zaterdag naar de markt in Brugge trok.

'Moeder hée vele bucht (winkelwaar) meegebracht', zei Alientje.

Mij interesseerde vooral de speculoos met amandelen. Alientje was zowat mijn bewaarengel. Elke dag sleepte ze mij mee naar de kleuterschool. Een dag moet ze toch niet goed opgelet hebben. De spoorwegovergang werd toen nog beveiligd door twee rijdende barelen, die tussen opstaande beugels met een systeem van kabels werden open en dicht gereden. De bareel was gesloten. De trein reed voorbij. Ik, als vriendelijk jongetje kroop tussen de bareel en de staander om de reizigers toe te juichen. Fikken de bareelwachter draaide aan de overkant zijn bareel weer open en ik vierjarige kleuter werd door de staander gemaald. Diagnose: sleutelbeen gebroken. Dokter Voet haalde bij velomaker Michel Timmerman een rol ijzerdraad en wikkelde mij in een harnas. Prachtig hersteld.

Ik heb toen voor het eerst in mijn leven een ijsje gegeten. Gekregen van Reine Jacxsens. Haar jongere zus Alientje kwam me bemoederen. Ik had van tante Alice uit Gent een doosje waterverf met twaalf kleurtjes gekregen. Ik hoor Alientje nog zeggen in een perfect beschaafd Nederlands: 'Rood en wit is rose, hé meneer?' We zaten op de dorpel en speelden schilder. Alientje schilderde. Ik mocht adviseren. Voorbeelden genoeg. Wat al schilders hebben wij niet zien zitten om de kerk te schilderen. Valerius de Saedeleer was toen net weg uit

onze buurt. Maar daar werd hij opgevolgd door de futurist Jules Schmalzigaug, door Seuphor, Blomme, baron Fredericq en een legertje zondagsschilders. Op het boerderijtje waar de Saedeleer verbleef, (nr. 90 nu 96) kwamen later Pier den Duvel en Melle Kasse wonen, de grootouders van de latere Amerikaanse senator Bill van den Heuvel. Melanie Witgeers leurde met op haar rug een kastje met garen, naalden en lint. Haar man Pier de Munter vloekte en boerde. Boerde tegen 't ongeweerte. Op zekere dag stak hij het in zijn kop om uit te wijken naar Amerika. Hij verkocht zijn hele inboedel. Mijn vader kocht hun keukentafel voor vijf en twintig frank. Een tafel met grote reten tussen de planken waarin ik mijn broodkorsten stak die ik niet lustte. Zes maand later was Pier daar terug. Hij had nooit geen land gezien. Amerika lag onder een zes maandenlange laag sneeuw. Zijn dochter bleef er. Na hem kwam Berten Velde er en nog later Tsjeppen Galle die even goed kon vloeken als Pier den Duvel.

En dan woonde daar ook nog op 't einde van van wat nu de Pontestraat heet, Tanse Bil en haar beer van een zoon Charles met zijn kromme poot. Tanse heette Marie-Hortense Claeys en was getrouwd met Louis Bil, die ik me helemaal niet herinner. Waarschijnlijk was hij een seizoenarbeider. Charel was als tienjarige knaap in een achtkanter geklommen om een eksternest uit te halen. Eruit gedonderd. Zijn bovenbeen gebroken. Niet verzorgd en onvolgroeid gebleven. Wat ik moeilijk kan geloven. Had je toen al polio? De schrik van het gebuurte. Heeft net voor de oorlog aangemonsterd op een Finse kooksboot en is in 1940 door alle frontlinies te voet terug naar Vlaanderen gekomen. Hij liep in 1944 samen met zijn vriend Marcel Strubbe in een mijnenveld om zijn stroppen te controleren en trapte op een landmijn. Hun namen prijken als oorlogsslachtoffers op het monument voor de gesneuvelden. Tanse was de zuster van Poeten. Ze waren beiden afkomstig van Bellem.

Seven met zijn juk en zijn twee emmers kwam water halen voor zijn Poetje.

'Dag, Seven', groette ik beleefd.

Ik vond Seven een ingoede mens. Ik mocht aan zijn tiktak luisteren. Een grote zilveren knol. Seven leerde mij vloeken. Ik heb een zeer goede opvoeding gekregen in die buurt.

'Wor is je moedere?'

'Kweenie.'

'Poliene! Wor zit je?'

Mijn moeder was bezig om met een klein hamertje de luizen dood te slaan die op de rug van het varken zaten. Ze kwam haastig aangelopen.'

'Pliene, kiek uit joen ogen en hoekt je moend', zei Seven. 'De piottenpakkers zien op gank.'

'He' je z' al gêd.'

'Nin'k. Ze zitten nu in de Klene Garre.'

In de Dudzeelse steenweg had je twee stegen. De Kleine Garre en de Grote Garre. Ongetwijfeld was iemand door Berten Veldes weide naar de Scheel'n gelopen om hem te verwittigen. Maar Schelens geweer was koud en vuil. Poeten liet hen zien dat er spinrag in de loop zat. Maakten ze geen proces-verbaal op? Een gendarme houdt ook van zijn gemak. Een proces-verbaal geeft een hoop schrijfwerk. Als het tegenzit moet je ook nog naar de rechtbank in Brugge waar de griffier spottend op een paar spelfouten wijst. En mag een

gendarme ook geen hazenvlees eten?

De gendarmes waren er pas een uur later. Er vielen veel verdachten te bezoeken en veel borrels te kippen.

'E gewere, menere? 'k Zoên nie weten wa da mien man met 'n gewere zoêd aanvang'n. J' is benauwd voe wåpens. J'en durf nog gin keun slachten.'

Wat nog waar was ook! Zjiel moest de bebloede hazen oprapen en meesleuren. Dat vertelde ze niet. Wat ze wel zei, vertelde ze op een geaffecteerd toontje dat niet vrij te pleiten was van een paar Gentse klanken die ze anders zorgvuldig vermeed.

'J'ebt dus gin keuns g'oord of gezien?'

Nog voor mijn moeder kon antwoorden, flapte ik eruit:

'Keuntje bedde.'

Tegelijk kreeg ik een flater tegen mijn oren en zei mijn moeder glimlachend:

'Aje, gie stoekte joengen. Je moet wor dander vrimde menschen bie zien nie vertellen wata papa en mama speel'n in bedde.'

De gendarmes lachten hartelijk. De tranen stonden in hun ogen. Maar dat was eerder van de borrels die ze al op hadden.

'Nee'm, madamtje.' Ze zouden geen borrel meer drinken. 'Of hê' je altemets gin straffe kaffie.'

Had ze meteen.

'En o' ze iets had horen vertell'n van de schietpartie?'

'Gin gebenedijd woord. 'k Ken ook zeer winig menschen alhier. 'k En komn hâast noois in 't dorp. Mien vint is nogâan de jaloesche kant.'

Ze dronken hun straffe koffie. Ik mocht zelfs op de knie van een van die vreemde mannen.

Keuntje bedde! Dat was een goeie. Die zouden ze onthouden.

Na een half uur kreeg ze hen buiten. Tante Ransel van nonkel Beer had het gechronometreerd.

Wij woonden in de driewoonst die nu het consultatiekabinet van dokter Geerts in de Pontestraat is. Toen had de straat geen naam. Het was gewoon een slag.

Ik stond aan het hekje...

Daar kwam René van Kersschaever. Een echte jager met glimmende beenkappen en een indrukwekkend geweer. Ik kreeg vijf lege kardoezen van hem. Sympathieke vent vond ik. Mijn moeder hield hem van achter een gordijnspleet in het hoog. Van zodra ze kans kreeg grabbelde ze de kardoezen samen en gooide ze in de Kemelader voor onze deur. De gendarmen moesten zeker geen kardoezen vinden in of om het huis.

Onder de oorlog had, gedwongen door de Duitsers, de stationschef Vandepitte er gewoond. Hij was de vader van Juliaan Vandepitte, stichter van de Katholieke Vlaamse Radio-omroep en van pater Pol, die achter het front het soldatenkrantje 't Lissewegenaarke uitgaf. Nadien kwam er een vellenploter wonen, die zijn konijnenvellen op zolder bewaarde. Toen mijn ouders er in 1926 kwamen wonen wikkeldde het huis van de vlooiën en de wandluizen. Mijn vader maakte daar korte metten mee. Hij bracht een halve zak ammoniaksulfaat mee uit de koksfabriek en strooide die op zolder. Alle ongedierte week uit naar de

buren, wat tante Emmerence het dorp rond deed bazuinen dat wij 'vuil' volk waren, die niets anders dan luizen en vlooiën hadden meegebracht. Tante Ransel woonde links van ons. Rechts woonde Stant Crevits en zijn zus Pharaïlde.

Stant was een van die typische figuren die men nu asociaal zou noemen. Af en toe werkte hij bij een boer. Hij was geen knecht, maar een arbeider, die in daghuur werkte, een varken kweekte, na de oogst de velden en de boomgaarden tiende en met wat de Disch (OCMW) en de dop hem toekende er ruimschoots kwam. Vooral als je er nog een haas bij stroopte of een hilde, een fuik in de ader liggen had. Dat tienden bestond erin dat ze van de boer de achtergebleven patatjes mochten rapen op het veld. De losse aren van de gerst en de tarwe mocht zanten. Blijkbaar een overblijfsel uit de middeleeuwen. Al die vrije vogels keken geringschattend neer op 't fabrieksvolk. Stants zuster stond op het gemeentehuis te boek als landwerkster, wat in hun ogen een trapje hoger was dan fabriekswerkster. En al die schijnbaar asociale hadden nog een schamel land. Waar ze aardappels en witte vruchten op kweekten. Witte vruchten? Tarwe of gerst. Zelden rogge.

In het *Huys van de Capteyn* woonde verder Wuuf Stappens ofte Leonie De Weerd, weduwe van Eduard Verstappen en haar zonen Cyriel en Marcel. Haar dochter diende bij een rijke familie in Kortrijk. Verpleegde er de zoon en trouwde met hem: Jan Roose, kunstschilder en architect. Marcel was de vroeggestorven vader van Fernand Verstappen, later uitbater van het café Onder de Toren. Elke week bakte Leonie haar eigen brood en voor de kinderen van het gebuurte bakte ze een ovenmol mee. Dat was een appel in brooddeeg gewikkeld. Of een ovenkoek. Tweede harde korsten zonder kruim tussen. En dat met zoute reuzel erop. Waren wij kinderen gelukkig?

Er was dus vrede en peis in heel de wijk. Meende ik als kind. Alleen met zijn broer Leon schoot mijn vader niet op. Alle maal schuld van die beerput. Die beerput was een gemeenschappelijke beerput. Vaak was hij nog niet halfvol of nonkel Leon begon voor mijn vaders neus weg zijn aardappelveld te beren.

'Kom in huis, nonkel beert!' riep mijn moeder en zo had hij zijn naam.

Tante Emmerence had twee kinderen. René en Esther. Die ik die witte Lostère en die andere Lostère noemde. René smeedt ooit een leeg tomatenblikje in mijn gezicht, waaraan ik nog steeds een litteken aan heb overgehouden.. Wat niet belet dat wij beter opschieten dan onze vaders. Toen Esther heel vroeg stierf hebben mijn ouders zich een paar jaar over haar zoontje Ronald ontfermd.

Voor de rest klitte dat volk aaneen lijk een zwerm bijen. Geen één die het in zijn kop zou krijgen om ook maar iemand bij de gendarmen te verraden. Zodra ze in de wijk verschenen klaptten de deuren en de monden dicht. En spijs de vete die er zou blijven bestaan, tot in en na de oorlog, tussen de clan van de Reyckers en die van de Smidts, bleef de omerta een heilige plicht. Ook als er wraak genomen moest worden... op de gendarmes.

Julien, de zoon van Juul is achtergebleven in een concentratiekamp. Staf Smit en zijn drie zoons gingen met oorlogsburgemeester Boi werken in Litauen "voe den Duuts".

En nochtans was Staf een doodbrave vent. Een pensjager. En wat dan nog? Een hildelegger? Paling en snoek zijn van iedereen. Een spreekwanger. Spreekwangen zijn een delicatessen.

Staf komt thuis en Lewieze zit te janken.

'Wad is 'ter nu were?'

'Vint, 'k en hen gin frang in me kot. Abel moet een p aar nieuwe kloefen h'en. Zors 'n broekstje om n a schole te g aan en Meise heet koesen nodig. De Grote Nunne eet heur van schole gejaagd, omd a se met heur onzedige blote benen n o 't schole was geg aan.'

'J' e geld nodig?'

'Nateurlik he' 'k geld nodig.'

'Zeg dat tonne.'

Dezelfde avond nam Staf zijn tweeloop en zijn lichtbak. Hij riep zijn maat en samen trokken ze over de Vaart. Tussen 't Strooien Dorp en 't Barrelen Huus had Stafs maat ze zien lopen toen hij hielp bij Galle om de paardenbonen in te halen.

Staf schoot die nacht vijftientig hazen.

Net toen hij aan Café Den Overzet kwam zag hij de gendarmen er buiten komen.

'Gie de café bin', zei Staf.

Hijzelf rende naar de aanlegsteiger van de pont. Stopte zijn geweer in de zak met vijftientig hazen, trok zijn kleren uit en stopte ze erbij. Met de krop van de zak tussen zijn tanden zwom hij de tachtig meter brede vaart over. Lewieze had weer geld. Vijftientig hazen aan vijftientig frank. Reken en telt. Deden ze het voor het geld? In 1939 verdiende mijn vader in de kooksfabriek als machinist nog net geen vijfhonderd frank in een maand. Deden ze het voor het geld? Helemaal niet. Het oeroude jachtinstinct. Nu zouden ze spreken van de kick. Deden ze voor het geld? Sommigen wel, want als landarbeider verdienen ze de kost, maar ook niet meer.

Staf was een uitvinder. In de tijd van de spreeuentrek had hij een soort groot wafelijzer gemaakt uit kippengaas. Hij was naarstig de spreeuwen uit de bomen aan het plukken toen de gendarmes hem op zijn nest pakten. De spreeuwen werden in beslag genomen en naar 't oudemannenhuis gebracht.

'All e, hoe mosten die oekde sukkel ars zoender tan'n dat eten. En spreeuwen die zo fien zien', grinnikte Uilenspiegel Staf.

Staf had niet alleen een snelle dochter, Meise Blomme, maar een stel brakken van zoons. Abel, François, Georges en Fernand.

In 1942 werkte Staf als meestertimmerman bij oorlogsburgemeester-aannemer Amed e Boi. Op een bepaald ogenblik zaten Abel en François in den bak. Klaar om naar een of ander Duits concentratiekamp gevoerd te worden. Nu hadden de Smits niets tegen de Engelsen. Zelfs niet tegen de Duitsers. Toen Boi besloot om voor de Duitsers bunkers te gaan zetten in Litauen, wilde hij zijn meestergast mee hebben.

'Als je mijn zoons uit den bak kan halen', zei Staf tot de Grote Kop van de Werbestelle.

Boi samen met Staf naar het hoofdkwartier van de Duitsers, van de Gestapo en van de Organisation Todt. In Brussel kregen ze een galadiner aangeboden.

'Er stonden meer glazen om uit te drinken op tafel dan dat het wuuf in haar spinde heeft', vertelde Staf.

Nadat alle contracten getekend waren sprong de kommandant recht en toonde hoe hoog de sneeuw in Rusland lag. Hij riep:

'Heil Hitler!'

'Ook een hele liter', antwoordde Staf.

Ze waren nog geen drie weken in Litauen of François en Georges liepen al met een revolver op zak, wat hen van Boi een uitbrander opleverde die er mocht zijn.

Pas was de hele familie in Litauen of de Russen klopten aan de deur. Halsoverkop vluchtten de Lissewegenaars naar huis.

Staf Smit (Gustaaf De Smedt) en drie van zijn zonen, François, Frederik en Fernand in Litauen

Ik heb Stafftje daar voor 't gemeentehuis zien schoppen en afranselen door de Witte Brigands dat 't niet schoon meer was. Omdat hij zijn zoons gered had uit het concentratiekamp.

Ook Boi was iemand van dat ras. Ook één van "achter 't Reitje". Zijn moeder was meid geweest bij een edele heer in Brugge. Ooit heeft Boi een straat genoemd naar hem in de verkaveling cité Boi. Waar nu de rijksschool ligt. Boi leek fysisch ook sprekend op zijn nobele vader. Er lopen er nog rond die fysisch op Boi lijken. Met tics en al. Boi kwam heelhuids uit de oorlog. Wordt veroordeeld tot vijftien jaar. Zat er vier van uit en begon opnieuw te verkavelen, rijk te worden, kocht een kasteel in de Ardennen, ging bijna failliet, werd arm, werd rijk en stierf aan twee en negentig.

Van dit alles trokken wij kinderen uit 't Voorgeboefte, de Poermolen en van "achter 't Reitje" geen barst aan. Net als de kinderen van de Soetewey in het gedicht van Alice Nahon.

"Ze trekken ter schole te halleveracht, het dorpje licht ver van 't gehucht..."

Ik heb altijd gedacht dat het was: 'Ze trekken ter schole door allen veracht.'

Veracht?

We voelden ons de koningen van de straat: Florent en Francine Reyckler, Jan en Georgette Declerck, Fernand Verstappen, Gustaaf Debaene (Stafftje van Kattens), Loen Hillewaert (zo schreef Leon zijn naam).

Wij hadden onze eigen wetten en gebruiken. Zegden op alles wat de nonnen

ons wijs maakten ja en amen en deden verder gewoon ons gedacht. En daardoor stonden onze engeltjes altijd op de laagste trede van de hemeltrap.

Vooraan in de klas hing een pancarte met een hemeltrap. Tussen iedere trede was een spleetje. Daarin past een engeltje, een zieltje. Wie de maandagmorgen een centje meebracht mocht zijn engeltje een trede hoger zetten. Die van 't Voorgeboefte brachten nooit een centje mee. Geboefte...

Vooraan in de klas stond ook een levensgroot beeld van het heilig Hart van Jezus, zijn rechtervinger vermanend opgestoken. Hoe het gebeurd is weet ik echt niet. Ik had een rood alpinopetje. Dat vloog zo maar op die uitgestoken vinger. Wat een heiligschennis!

Hoewel wij op gebied van theologie wel onderlegd waren. Met kerstdag moesten we op onze lei de stal met al zijn attributen tekenen.

'Jouw heiligen zijn geen heiligen,' zei Jan Declerck. 'Ze hebben geen kokkenei op hun kop.' Ik was toch wel echt de aureolen vergeten.

Er gebeurden natuurlijk ook wel ergere dingen. Zedenfeiten. Staffje van Kattens moest gaan plassen. Staffje stormde de eerste uit de klas en ging het doodgemoedereerd tegen de notelaar midden in de speelplaats doen, tot groot jolijt van de meisjes. Moeder Gertrude die dat zag kwam op hem af. Greep hem "met haar vingers lijk ferchetten", zei mijn moeder bij zijn oren en sleurde hem nadruppelend naar de 'pissijne'.

Soms gebeurden er nog andere zedenfeiten. Wat mag de kreet: 'Masœur hij toont zijn bachte!' betekenen? Robert Poppe toonde tussen de rijen banken aan de meisjes zijn schoonste stuk. En Georgetje die dat al wel meer gezien had gilte het uit:

'Masœur, hij toont zijn bachte.'

Waarschijnlijk kwam de zuster uit het Veurnse. Ze had ons geleerd om niet te zeggen, dat we moesten gaan pissen, kakken of... Nee. We moesten vragen om naar bachten te gaan. Wisten wij veel dat naar bachten gaan het equivalent was van naar achteren.

Niet alleen de kinderen hadden hun eigen wetten en geplogenheden.

Dée ging met Jan naar Brugge. Waarom? Wat hadden die buitenmensen in stad verloren. En zeker binst de oorlog. Ze komen in de Katelijnestraat voorbij een hoedenwinkel.

'Kijk wat een mooie muts', wijst Jan.

'We gaan hem halen, zoon.'

Jan past de muts. Ze is mooi. Ze staat hem wonderwel en op het ogenblik dat Dée doet alsof hij zijn portefeuille uit haalt geeft Jan zijn vader een flinke schop. Dée brult en vloekt. Vader geeft zijn zoon een oorveeg. Jan stormt de winkel uit. Dée rent zijn zoon achterna. Hebben ze gelachen. Wat verder kwamen ze voorbij bakkerij de Koninck.

'Vader, ik heb honger.'

'We gaan een krentenbrood halen, jongen.'

De bakkerin geeft het krentenbrood aan Jan en deze begint er meteen aan te knagen, haalt zijn neus op, niest, snottert, kwijlt zelfs op het brood...

Vader zoekt zijn portemonnaie. Hij legt twee frank op de dis.

'En de zegeltjes, meneer. Zes zegeltjes, asjeblijf. 't Is een brood van een

anderhalve kilo.'

'Zegeltjes? Wat is dat nu weer voor stads gezever.'

'Rantsoenzegeltjes, meneer.'

'Welke zegeltjes? Van een frank of taxezegels?'

'Rantsoenzegeltjes, meneer. Herhaalde de winkelierster ongeduldig.'

'Nooit van gehoord. Op de buiten kennen wij dat niet. Je mag je brood weer hebben;'

'Met 't snot van die vuilen aap eraan', wordt de bazin nog onbeleefd ook.

'Gauw Jan we zijn naar huis.'

Dée rammaseert de twee frank op de dis en met Jan, de nieuwe muts en het brood trekken ze het op.

Staf Smit ging ook eens naar Brugge. Met de trein. Hij kwam zelfs weer met de trein. Ongeveer vijfhonderd meter voor het station van Lissewege trok hij aan de noodrem. De trein stopte ter hoogte van de Grote Garre. Staf was ver genoeg. En Staf rende over velden en grachten naar huis.

4. Wraak

't Voorgeboefte, dat was de Dudzeelse steenweg, nu de ter Doeststraat, dat zich uitstreckte vanaf de Poermolen tot de Zokke, van 't Beestenhof tot voorbij 't Kapelletje van ter Doest. Ik heb ze eens opgeteld. Daar woonden uitgerekend van huisnummer 10 tot 120, achtentwintig pensjagers. Niemand gebruikte de officiële straatnamen. Zoals men ook niet sprak van de Ramskapellestraat. Iedereen zei de Stroentstraat. Gewoon de schuld van de Duitsers uit 14-18. Die hadden het als over de Scheissestrasse. Veel koeien uit het dorp werden langs daar naar de weiden over de vaart gedreven. De Hoogstraat was gewoon 't Reitje zoals de Stationstraat de Rijke straat was, want daar woonde de dokter, de brouwer Dhondt, koolmarchand Blomme en niet te vergeten postmeester en schoenlapper Tuur Jacxsens, waar Schmalzigaug en Seuphor logeerden.

't Voorgeboefte zon op wraak, want dat Claeys of wie dan ook op Fonne zou geschoten hebben wilde men gewoon niet aannemen. Wat was er eenvoudiger dan het op de gendarmes te steken. Hadden die niet weken aan een stuk van huis tot huis 't vrouwvolk geëmbeteerd terwijl de mannen naar hun werk waren of op 't land zaten.

Ze zaten erover te raisonneren in 't Apertje, dat eigenlijk Café in de Brésil heette. Want net als de straten en de mensen kregen de ook de herbergen hun bijnaam. Is het te verwonderen dat rechters noch griffiers kop noch staart kregen aan de processen die de gendarmes opstelden.

'Gendarmes? Stinkers', meende Pier Komiek.

'Klootzakken', zei de Mol Tanghe.

'Onnozelaars', grinnikte Dée.

De meesten die daar zaten waren zware mannen uit het Beestenhof, een verdwenen rijtje huisjes langs het Valerius De Saedeleerpad, dat toen nog gewoon 't Wegeltje heette, een overschot van het jaagpad dat toen nog zelden gebruikt om de kolen- en petrolboot door 't Vaartje te slepen. Het Beestenhof

dankt zijn naam aan de bewoners: Katte Baas, 't Zwien Vyncke, den Akster Boi, Paling Dhondt, de Mol Tanghe en in het laatste stond Berziels zijn paard. Alleen Stan Broekes ezel stond over 't Vaartje aan de andere kant van de Roelandsbrug. En dan tegen de stal van Berziels paard aangeleund stond er een onnozel ovenkotje.

De Poermolen met het Beestenhol, in het gangetje links naast Café Den Brésil, toen ook 't Apertje, nu café St.- Amand, vulgo 't Duvекot

Ze smeedden een plan om die piottenpakkers er eens goed op te leggen. Ze zonden de Mol Tanghe naar de gendarmes in Blankenberge. De Mol was ook de meest geschikte persoon. Elke kermis speelde hij zereloper. Met zijn goepe of rommelpot. Wat een goepe is? Je neemt een bloempot en spant er een droge varkensblaas over. In het midden prik je een klein gaatje. Daar steek je een riet door. Trek het riet op en neer en de rommelpot maakt een leuk geluid. Woepe, woepe, woepe. Met zijn Woepe liep de Mol van herberg naar herberg. Hij trappelde ter plaatse en speelde op zijn goepe tot men hem beu was en trakteerde op een pint of een kwartje in zijn handen duwde om van hem af te zijn. En daarenboven had de Mol nog een eitje te pellen met de gendarmes. Twee jaar geleden met de Kleine Kermis in oktober zouden ze eens een toer uithalen. De Mol en zijn kornuiten. De gendarmes waren alweer op ronde in het dorp om de mensen hun kermispret te bederven. Toen ze in 't Apertje de deur open staken, gingen er juist twee aan het vechten. De Mol en Katte Baes. Katte trok een mes en plofte het in de met bloed gevulde varkensblaas die de Mol onder zijn jas droeg. De Mol stortte neer in een plas bloed. De gendarmes deden meteen de nodige vaststellingen.

'Wie is de dader?'

'Katte', zei iedereen.

'En wie is Katte.'

'Katte is Katte.'

'En wie is het slachtoffer?'

'Ik', riep de Mol en hij sprong recht.

Hij kwam er vanaf met drie maanden bak wegens belediging van beëdigde ambtenaren van politie in openbare dienst.

Die mannen kunnen niet lachen.

Dus de Mol zou gaan.

Te voet natuurlijk. Te voet zie je meer van de natuur, de hazen, konijnen, wilde eenden en patrijzen dan per fiets. Dus ging de Mol 'stik over rik' en 't wilde lukken dat hij bij klaren dag nog een haas kon pakken. Ze lag er misschien nog van de vorige nacht. Pensjagers lieten vaak hun buit liggen, om het de volgende dag als de kust veilig was op te halen. Zeul 's nachts maar eens rond met een zak hazen op je kas door versgeploegd land of zompige weiden.

'Mnere de zendarm', zei de Mol. 'Ik ben de genaamde Tanghe van Lissewege. Ik woon in 't Beestenhof in de Poermeuln. En 't is daar niet pluis. 't Is maar al zeg ik hetzelfde, dat ik een brave mens ben, anders zou ik dat niet komen vertellen. Maar naast mijn huis staat er een ovenkotje voor gemeenschappelijk gebruik en het spookt daar elke nacht.'

De officier van wacht bekeek de Mol met een sceptische blik.

'Spoken precies, vriend. Hoe kom je daarbij? Spoken bestaan niet.'

'Tututut. De pastor zegt dat ook', loog Mol. 'Ik heb hem zelfs al eens gevraagd om dat kot te komen overlezen. Maar het is een koppige ezel. Het is niet omdat ik nooit naar zijn kerk kom, dat hij niet eens bij mij over de vloer kan komen. Ik heb het hem al een paar keer gevraagd. Mnere pastor, kom dat kot eens overlezen. Je gaat van mij een ferm druppel ouden klaren krijgen. En ik zal dan eens naar uw winkel komen. Je ziet het mnere de zandarm, ik ben geen contrarie mens.'

De rijkswachter die een felle liberaal was, begon de Mol een paar graden hoger te taxeren. Hij knikte dromend en tikte met zijn stompe anilinepotlood op zijn rapportboek. Na een lange stilte vroeg hij:

'Enne... Waaruit besluit je dat het spookt?'

'Ha! Dat is klaar en duidelijk', antwoordde de Mol verbaasd over zoveel twijfel. 'Iedere avond vooral in het achterjaar, zijn ze daar gezet. Je moest ze eens bezig horen.'

'Spreken ze?'

'Natuurlijk spreken ze. Je kan duidelijk horen wat ze zeggen.'

'Zozo! En wat zeggen ze dan zo al?'

'Wel. Laatst zegden ze: " 't Is goe' were." En het stormde en buuste nochtans lijk in de hel, mnere de zandarm.'

'En wat nog meer?'

De Mol leunde voorover en kneep een oog dicht. De wachtmeester leunde achterover, weg van de Mols sterke jeneveradem.

'Laatst hoorde ik hen zeggen: "We gaan er vannacht eens een stuk of twintig te

koelen leggen." En de andere zei: "Ja. Twee voor de notaris. Drie voor de vrederechter en twee voor de peerdemeester." Dat zegden ze, commandant.'

De Mol liet de wachtmeester stijgen in graad naarmate zijn verhaal vorderde.

De wachtmeester trok zijn wenkbrauwen op.

'En weet je wat ik de volgende morgen vond in dat ovenkotje?'

De wachtmeester schudde sceptisch en toch nieuwsgierig zijn hoofd.

'Zeg maar.'

'Kleine stukjes carbeure, acetyleen als je me niet verstaat. En het stonk er naar solfer en pek.

De gendarme ging nu helemaal rechtop zitten. Er ging hem een licht op. Stormweer. Twintig te koelen leggen. Acetyleengeur. Hij noteerde ijverig. Het waren helemaal geen spoken. Dat waren pensjagers. Pensjagers, die zich klaar maakten om erop uit te trekken.

'Luister, vriend', zei de man van de wet. 'Maak je geen zorgen. Van zodra dat het past. Als het nog eens stormt, zullen we eens polshoogte komen nemen.'

Daar wilde de Mol hem hebben. In elk geval zou de wachtmeester, zodra die simpele ziel de deur uit was, een omstandig rapport opstellen. Ze moesten op het hoger echelon niet denken dat hij de hele dag alleen maar kruiswoordraadsels zat op te lossen.

Veertien dagen later. Het was half februari en het was bamisweer. Het waaide dat de pannen op het dak lagen te klepperen. Echt pensjagersweer. De wachtmeester had er twee rijkswachters van hun eerste broek op uitgezonden om de zaak van naderbij te bekijken. Oude rotten kreeg je niet verder dan café Sint Amand, rechtover de kerk van Uitkerke. Daar zwansten ze wat tegen de dochter, dronken een borrel of twee en schreven hun rapport. Niets gehoord, niets gezien. De twee gendarmes worstelden zich op hun fiets van Blankenberge naar Lissewege. Daar gingen ze een ferm borrel drinken 'In den Bresil' Ze zaten er allemaal rond de Leuvense stoof: den Akster Boi, Puut, Paling, 't Zwiën Vincke, Katte Baes en de Mol. Allemaal bewoners uit het Beestenhof. Zelfs Dée en de Scheel'n waren er. En Zjief. En Fonne. En nog vier andere pensjagers. Er waren er zelfs bij uit de Braambeierhoek.

Ze namen beleefd hun petje af. Wat ze anders nooit deden.

'Aha. Daar zijn de mannen', lachte de Mol schijnbaar opgelucht, alsof hij een paar oude kennissen begroette.

'Pakt een stoel en leg je een kwartiertje.'

En de bazin vroeg zelfs heel gedienschtig of ze wijwater nodig hadden

Nee. Ze dronken er eentje dat om een derde vroeg. Rond tien uur was het stekedonker. Toen vroeg de Mol:

'Zal ik jullie nu eens dat spookkot tonen. Je zult het wel alleen moeten klaren. De pastoor wilde niet komen. Of hij durfde niet, die broekschijter.'

De Mol op kop gingen de rijkswachters met een zaklamp in de hand het ovenkot inspecteren. Er was niets verdachts te zien, te horen of te ruiken. Alleen. Tiens... Daar in de hoek lagen een paar legen kardoezen van een jachtgeweer. En toen zij zich wilden bukken om ze op te rapen, stapte de Mol naar buiten, sloeg de deur dicht en schoof de grendel ervoor. Op hetzelfde ogenblik begonnen Scheel'n de Clercq, zijn zoon Dée en nog een paar

members uit het Voorgeboefte van drie-vier kanten het kotje onder vuur te nemen. De schoten knalden als in een echte cowboyfilm. De Mol en nog een paar geestigaards uit de Poermolen smeten een paar kasseistenen door het venstertje en op het lage dak. Een halve nacht duurde de pret.

'Hé, smerige piottenpakkers! Hoor je nu de spoken of hoor je ze niet?' riep de Mol af en toe.

Hoe de gendarmes er tenslotte uitgeraakten, wist niemand te vertellen. Iedereen was die avond vroeg naar bed gegaan. Niemand had iets gehoord of gezien.

De Mol hield er drie maanden bak aan over. Van zijn medeplichtigen had hij niemand verraden. Tot voor de rechter hield hij staande dat het spookte in het Beestenhof.

Was er tenslotte ook niet iets aan de hand met de openbare pomp, die er schuin tegenover bij de Roelandsbrug stond? Als je water wilde pompen als Gatje Koster daar voorbijliep, kwam er geen water uit, maar ratten.

Die pomp staat nu op de markt, vlak voor de kerk van ons dorp.

5. Langs 't Reitje

Met de kleine kermis in oktober 1932 verhuisden wij van het Voorgeboefte naar het Reitje, een zo mogelijk nog proletarischer beurt.

Mijn vader draaide acht uur met de kraan op de kaai van de Kooksfabriek. Koolboten lossen en kooks laden. Het was in volle crisis. In Antwerpen staakten de havenarbeiders. De bananenboten werden afgeleid naar Zeebrugge. Samen met Zjijl ging mijn vader bananenboten lossen. Zjijl was zijn bennenman. Hoewel er hier geen benne aan te pas kwam. Zjijl moest mijn vaders sigaretten draaien en aansteken. Om een pijp te stoppen was er geen tijd. Zwarte Belgam 14 uit blauwe pakjes. Ze draaiden in een week-end zesendertig uur aan een stuk. Soms viel er wel eens een kist bananen van de haal en mijn vader viel van zijn stokken.

Maar ze verdienden geld lijk slijk. Mijn vader kocht een huis en meteen was het uit met te gaan stropen.

'Ze zouden je huis van onder je gat verkopen', zei hij. En daarvan was hij overtuigd.

Het huis dat hij kocht van de Commissie van Openbare Onderstand (C.O.O.) kostte 10 500 frank. Tot zijn grote schaamte moest hij 500 fr lenen van schepen Audenaerde. Mijn dochter liet het herbouwen in 1992 voor de ronde som van drie miljoen. Tot groot jolijt van het gebuurte werden de vroegere bewoners door de deurwaarder eruit gezet op kermismaandag. Het huis was bewoond door Edmond Mylle. Zijn vrouw Hortense Serpieters liet zich onder luide toejuichingen buiten dragen op een stoel. Mong had halsstarrig geweigerd de schamele pacht te betalen, hoewel hij en zijn drie zonen goed verdienden in de glasfabriek. Schepen Audenaerde liet ze gewillig toe om in de tent (schuttersbarak) te wonen tot hun nieuw gebouwd huis in Zwankendamme klaar was.

Het huis dat mijn vader gekocht had, had vier muren en een dak. Ooit hadden

er twee gezinnen in gewoond. Dat zag je nog aan de streep die de ene woonkamer in twee deelde. Een streep getrokken met bleekwater. Het ene gedeelte noemde mijn moeder 't huis het andere de kamer.

'Kom uit de kamer' betekende dus: kom aan deze kant van de streep.

Vader metste een muur tussen de twee gedeelten. Vader groef een beerput. Een beerput had je eigenlijk niet nodig 'achter 't varretje'. Je gooide de inhoud van je nachtvaas gewoon zo erin. Vader groef een steenput. Ook dat had je niet nodig als je langs het Reitje woonde. Er was één openbare pomp voor de hele buurt en er was een schep voor 't huis van de Kapstoks een tweehonderd meter verderop.

Het was me het gebuurte wel waar ik terecht kwam.

Er woonden ontzettend kleurrijke specimen van het menselijk ras. Die ik best leerde kennen van zodra mijn moeder met haar winkel begon. Toen mijn vader zich inbeelde dat hij niet lang zou leven begon hij een winkel. De woonkamer werd in twee gedeeld met een houten pijp.

6. Het Dorp

Het was een heel gewoon dorp. Hoewel Dudzele het maar een strontdorp vond. Want wij hadden geen notaris. Zij wel. En wij vonden dan weer Zuienkerke een strontdorp. Met Heist schoten we dan weer beter op. Want sinds eeuwig en ervig vaarden een paar mannen van bij ons op Heist. Al eeuwen. Want elk jaar in mei vertelde de pastoor van op de preekstoel dat het de vissers van Heist waren die het miraculeus Mariabeeld gevonden hadden in de Lisput. Waar lag die lisput? Onder de kerk. Toen ik eens zo vrank was om aan zuster Marta te vragen waarom die vissers van Heist, die toch aan de zee woonden kwamen vissen in een put onder de kerk schold ze me uit voor geuzenkind. Ze had nog gelijk ook. Mijn moeder trok zich van de kerk niets aan. Of toch ze nam me wel eens mee naar de kerk en wees de biechtstoelen met de paarse gordijnen aan als meneer pastoors kleerkast. Het reliekbeeld van Sint Elooï liet ze doorgaan voor dat van Sinterklaas. Hij droeg immers een mijter en dat van Franciscus van Sales was Nicodemus. Nee, Zwarte Piet kenden we niet.

Die kerk was wereldberoemd zei gemeentesecretaris Schreurs. Hij had daar een dik boek over. Niet dat hij het gelezen had. En iedereen knikte. Alleen de boeren niet. Want om de twintig jaar moest de kerk gerestaureerd worden. Dat was telkens een gelegenheid om de pacht op te slaan. Hoe groter boer, hoe groter riberol. De boeren knikten dus niet als vreemde snuiters naar die kerk kwamen kijken. Of nog erger. Er waren armoedzaaiers die ze kwamen schilderen: Seuphor, Schmalzigaug, baron Fredericq, Blomme, de Saedeleer. Alleen de pachter van ter Doest was katholiek, want hij pachtte van de kerkfabriek van Sint Salvators. Wie niet pachtte van de kerk of van een katholieke baron was riberol. Het dorp was riberol.

Wij woonden buiten het dorp in een straat die zelfs niet eens een naam had. En nochtans het dorp had straten. Vier zelfs. Eén naar het noorden. Eén naar het oosten. Eén naar het zuiden en een één naar het westen. En omdat de kerk in 't midden van 't dorp staat, in dien tijd toch,- hadden ze ook namen. De straat die in de middeleeuwen al de naam Zuydstraat kreeg heette gewoon 't

Voorgeboefte. Kwam het van Voorgeborchte of Faubourg? Ik weet het niet. In het Voorgeboefte had je als zijstraten de Poermolen, 't Beestenhof, de Kleine Garre en de Grote Garre en tenslotte onze naamloze straat. Nog verder, maar dat telde niet meer mee als "'t Dorp" lag ter Doest en de wijk De Zokke.

Dit alles heette officieel Dudzeelse steenweg en tegenwoordig ter Doeststraat. Dit was mijn biotoop van 1927 tot 1932. Er woonden voor zover ik mij herinner slechts drie deftige gezinnen. Baas Vandenberghe, een rentenierende boer. Stantje Kerschaver, de bakker en Jan Peere, de smid. Ik zou Louis Hoemaecker nog vergeten. Louis was klompenmaker. Louis kon 'schaverdijnen'. Op zijn schaatsen schreef hij zijn naam in 't ijs van het toegevroren vaartje.

Omdat mijn vader ervan overtuigd was, dat hij niet lang zou leven, wilde hij zijn weduwe niet onverzorgd achterlaten. Zij werd er vierenvestig en hij zeventig. Daarom opende hij een armenmensenwinkelje. Ik denk echter dat hij dat winkelje opende omdat hij dan zeker was dat zijn vrouw thuis zou blijven. Die argumenten haalde hij echter maar aan nadat het winkelje al draaide.

Het begon met chrysanten omdat de leverancier in stokken was gekomen met Sissen Jacxssens en mijn vader toen net over de markt wandelde.

Die chrys

anten werden gewoon in huis gezet en weldra leverde Meneer Locufier sigaretten en tabak. Meneer Savaete kwam met koffie en cichorei aanzetten, meneer Nuwel bracht alle andere mogelijke kruidenierswaren en Kootje Rau sleepte een vaatje pekelharing binnen. Ik heb tonnen pekelharing gekuist om in azijn in te leggen. Ik stink nu nog naar pekelharing.

Natuurlijk moest de winkel gescheiden worden van de woonkamer. Er kwam een houten pijp. Dat vond ik heel praktisch. Ik hoorde alle calamiteiten op psychologisch, fysisch en sexueel gebied die de buurvrouwen mijn moeder kwamen voorleggen. Mijn vader maakte ook een dis. Provisoir zei hij. Die dis stond er tot 1948 tot mijn moeder gestorven was. Op die dis kwam een dikke glazen plaat wat heel praktisch was. Vooral om hygiënische redenen was dit een praktische voorziening.

Evarist Claeys, borstelmaker van beroep volgens de kiezerslijst, maar beter gekend als de Bulte kapstok was volgens mijn moeder nogal nat van uitspraak. Als hij zijn hele verhaal en nog elfendertig leugens op de koop toe had gedebiteerd, liet mijn moeder het geld op de glazen plaat liggen. Een half uur later, als het was afgekoeld, schoof mijn moeder het dan met een bierspaantje in de lade. Over Evarist weet ik niet zoveel, maar Alida zijn teerbeminde was een geval apart.

'Truwej met 'n bulte, je zie gekuld', zei ze.

Af en toe verdween Alida voor een paar maand.

"Jaa'k", zei ze in haar groen Brugs. ' 'k Mosten ekik van Gotje nô 't kotje. 't Was wientere en 'k giengen ik errewitsoepe gon eten.'

Hoe kon dat nu? Alida zo'n braaf mens.

Eerst dit: langs het Reitje kenden we de woorden incest, fellatio, chryptorchisme, overspel, pedofilie, zoöfilie en nog een hele resem van dit soort niet. Maar wel de dadees.

'Pas op', zei moeder. 'Dat is en vieze vent.'

Ene van Boven die steeds geschminkt als een mannequin rond liep en die met miss Belga getrouwd was had mij ooit een paar boeken geleend om te lezen.

'Direct seffens of nog eer terugdragen' ordonneerde mijn moeder.

Nu, terug naar Alida...

Door die dunne houten pui hoorde ik alle verhalen en Alida vertelde mijn moeder waarom ze drie maanden had gekregen. Alida had een zoon van een jaar of dertig. Valère was een piften, wat hem belette om met meisjes in contact te komen. Hij kwam dus aan zijn trekken bij zijn moeder. Beschuldigd van incest moest Alida voor de rechter komen. Toen deze wijze man haar vroeg wat haar bezielde om het met haar zoon te doen antwoordde ze onbeschroomd:

'E mô, menere de zuze de pee toch. Die joengene moet 't toch entwoâsten léern.'

Ik leerde in elk geval ontzettend veel.

7. Traditie

Twintig jaar later trouwde ik en kwam ik in de van Cailliestraat, nu Europastraat wonen. Op een morgen trek ik mijn garage open en zie ik daar twee hazen liggen. Ik was helemaal niet verwonderd. De erfgenamen van de oude garde vertrouwden me nog steeds. Ik droeg de hazen in huis. Mijn vrouw schrok zich gek. Doe ze weg! Doe ze weg! Die vuile beesten! riep ze.

Ik legde haar uit wat er kon gebeurd zijn. In die tijd kon je van in mijn huis en uit mijn tuin nog zonder hindernissen tot in de duinen wandelen. Waarschijnlijk had een pensejager de gendarmes achter zijn vodden gehad en had hij zijn schamele buit door het garagevenstertje gekipt. Er zat geen ruit in. Nog niet.

Twee dagen later komt een engeltje van een meisje aankloppen. Acht jaar. 't Zijn dan allemaal nog engeltjes. Ze zingt tegenwoordig zelfs in het kerkkoor.

'Papa, ee gezeit dat 't hoenderd frang is voe die beestjes.'

'Dat kind gaat rond voor de dierenbescherming,' zei mijn vrouw. 'Ze zijn zeker zot geworden.'

Ik ging kijken.

'Oh ik weet ervan. Geef ze honderd frank. 't Is François zijn meisje.'

Die hazen smaakten. En toen wilde tante Rosa er ook een en Roger Demarest en collega Bertje de Graeve, en nog en nog...

Dus toen ik het kind op straat zag spelen zei ik gewoon :

'Zeg eens vier tegen papa.'

Want papa geeft al die jaren dat hij hazen leverde nooit een woord gesproken met mij, noch goeiendag, noch goenavond gezegd.

Zelfs dokter Marysael wilde wel eens een paar hazen van mij.

'Vanwaar komen die hazen?' vroeg hij langs zijn neus weg.

'Uit die weiden aan de grote draai een vijfhonderd meter voor het crematorium,' lei ik hem uit.

'Maar, G'tferdju. Dat is mijn jacht,' vloekte hij.

Ik ben soms 's morgens vroeg twee uur vroeger opgestaan om twaalf hazen te

villen die naar Brugge wilden gaan.

Laten we eindigen met een gebed.

Heer, geef de zielen van François Lampo, René Strubbe en Michel Vermander de eeuwige rust en dat ze veel hazen mogen schieten in uw Eeuwige Jachtvelden in 't Licht van de Engelen.

Het waren brave mensen.

Bakker Michel Vermander

*

*

*